

Die Bybel, die Christelike geloof en die natuurwetenskappe

The Bible, the Christian religion and the natural sciences

IZAK SPANGENBERG

Departement Bybelse en Antieke Studies

Unisa, Pretoria

Suid-Afrika

E-pos: spangijj@iafrica.com

Sakkie Spangenberg

IZAK (SAKKIE) SPANGENBERG het vanaf 1971 tot 1978 in Lettere en Teologie aan die Universiteit van Stellenbosch studeer. Gedurende hierdie jare het hy die volgende grade behaal: BA, Hons BA (Semitiese Tale), MA (Semitiese Tale), BTh, en die Lisensiaat in Teologie. Hy begin sy akademiese loopbaan aan die Randse Afrikaanse Universiteit (tans die Universiteit van Johannesburg) waar hy Bybelkunde van 1979 tot 1986 doseer. Gedurende hierdie tydperk studeer hy ook vir die graad DTh (Ou Testament) aan die Universiteit van Suid-Afrika (UNISA) in Pretoria en voltooi hy sy tesis in 1986 onder die leiding van prof. JA Loader. In 1987 word hy as senior lektor in Ou Testament aan UNISA aangestel, waarna hy in 1995 tot medeprofessor en in 2005 tot volwaardige professor bevorder word. Hy het in 2016 afgetree, maar doen steeds navorsing as emeritus professor in die Departement Bybelse en Antieke Studies aan UNISA. Hy het reeds tien boeke en meer as sewentig akademiese artikels in geakkrediteerde tydskrifte gepubliseer. UNISA het in 1999 aan hom die Kanseliersprys vir Navorsing in die Fakulteit Teologie en Bybelse Godsdienste toegeken. Hy is 'n medestigter van die Nuwe Hervorming Netwerk wat kritiese denke op die terrein van godsdiens, ekologie, sielkunde en politiek bevorder. Hy hou hom die afgelope aantal jare ook besig met die studie van Geologie en het kort kursusse daarin by die Universiteit van die Witwatersrand voltooi.

IZAK (SAKKIE) SPANGENBERG studied Arts and Theology at the University of Stellenbosch from 1971 to 1978. During these years he completed the following degrees: BA, Hons BA (Semitic Languages), MA (Semitic Languages), BTh, and a Licentiate in Theology. He started his academic career at the Rand Afrikaans University (currently the University of Johannesburg) where he taught Biblical Studies from 1979 to 1986. He simultaneously enrolled for the DTh (Old Testament) degree at the University of South Africa (UNISA) in Pretoria and completed his thesis in 1986 under the supervision of prof. JA Loader. In 1987 he was appointed senior lecturer in Old Testament at Unisa; thereafter he was promoted to associate professor in 1995 and eventually to full professor in 2005. He retired at the end of 2016 but continues to do research as professor emeritus in the Department of Biblical and Ancient Studies at UNISA. To date, he has published ten books and more than seventy academic articles in accredited journals. UNISA awarded him the Chancellor's prize for research in the Faculty of Theology and Biblical Religions in 1999. He is a co-founder of the New Reformation Network which promotes critical thinking in the fields of religion, ecology, psychology and politics. Apart from Theology, he has a keen interest in Geology and completed short courses in this subject at the University of the Witwatersrand.

Datums:

Ontvang: 2023-08-18

Goedgekeur: 2023-09-30

Gepubliseer: Desember 2023

ABSTRACT***The Bible, the Christian religion and the natural sciences***

The article critically assesses the quality of the research of four articles published under the theme “Faith and the Natural Sciences” in the Journal of Humanities, 63(2):192-261. Lewis Vaughn’s statement in his book The Power of Critical Thinking is taken as cue for assessing the articles. He wrote (Vaughn, 2005:3): “Critical thinking focuses not on what causes a belief, but whether it is worth believing. A belief is worth believing, or accepting, if we have good reasons to accept it.” The conclusion of the authors already expressed in the first of the articles, namely that the Bible and the Christian religion support the results of modern science, is scrutinised critically in the current article.

In the first section the issue of how researchers are able to distinguish between truth and falsity is discussed. The authors of the articles under discussion answered this question in terms of a scientific method consisting of the following steps: (1) observation, (2) questioning, (3) formulation of a hypothesis, (4) challenging the hypothesis, (5) formulation of a theory. However, they are of the opinion that research done by natural scientists differs from the kind of research done by researchers in the humanities, social sciences and religion. According to them the latter group may commence their research with presuppositions. Research in theology may serve as an example. According to their reasoning religious convictions are allowed to guide the research. They therefore distinguish between religious convictions and interpretations based on religious convictions respectively. Researchers in theology may critically assess the quality of the interpretations – but never the religious convictions themselves since this can lead to questioning of eternal religious truths.

While I agree with their exposition of the scientific process as a method of discovering the truth about an aspect of the world in which we live, I argue against their conviction that research done in the humanities, social sciences and religion differs from that done in the natural sciences and that faith convictions are allowed to play a role in the research process. My argument is illustrated with reference to two examples – one from the natural sciences, and one from the human sciences.

The example from the natural sciences focuses on astronomy and the paradigm shift brought about by Copernicus’s (1774–1543) and Galileo Galilei’s (1564–1642) investigations. Prior to their research findings astronomers were convinced that the earth is the centre of the universe and that the sun, moon and planets revolve around the earth. The abovementioned observations led to the discarding of the geocentric model of the universe. However, Copernicus’s and Galileo’s new hypothesis was not immediately accepted. It took time before the heliocentric model of the universe was accepted. This shift can also be called a shift in perspective. The different scholars looked at the same natural phenomena but saw different pictures.

The identification of sources in the Pentateuch serves as an example of a similar process in the human sciences. Jean Astruc (1684–1766) believed that Moses was the author of the Pentateuch. However, his research of the book of Genesis revealed that Moses had used different names for God: Elohim and Yahweh. This led Astruc to formulate the hypothesis that Moses had used two older sources (E and J) to write the book of Genesis. He also identified a third source consisting of smaller fragments in Genesis. This was the beginning of the so-called four-sources hypothesis concerning the origin of the Pentateuch and resulted in the identification of the sources J, E, D, and P. Julius Wellhausen (1844–1918) used this hypothesis to argue that the priestly material (the laws, regulations and prescriptions) originated after the prophetic material. He discarded the old conviction that the priestly material originated

during the early history of Israel. This also led to questioning of the conviction that Moses was the author of the Pentateuch. It would appear that the authors of the articles under consideration are totally oblivious of recent research findings, since they still refer to Moses as the author of Genesis.

In the second section of the current article the relationship between truth and history is discussed. In the first sub-section of this part of the article the dawn of a historical consciousness in the Western world is considered. Charles Darwin (1809–1882) benefitted from such consciousness. He merged history with biology and argued that animal and plant species are not static, but that they do change over time. This led to his book *The Origin of Species* published in 1859 which the authors of the four articles erroneously referred to as the 18th century.

The second sub-section of this part of the article discusses Thomas Kuhn's (1922–1996) identification of paradigms and paradigm shifts in the history of the natural sciences. It is subsequently argued that the history of biblical research reflects similar paradigms and paradigm shifts and concludes that there was a major paradigm shift towards the end of the 19th and the beginning of the 20th century. This shift entails a different look at the Bible. The Bible was no longer regarded as a special book containing the words of God. Rather, scholars became convinced that the Bible was entirely a human book. James Barr (1924–2006) eloquently formulated it as follows (1973:120): “If one wants to use the Word-of-God type of language, the proper term for the Bible would be Word of Israel, Word of some leading early Christians.”

The previous two sections of the current article identified the defects in the arguments entertained in the articles under discussion (June, 2023). The authors' assumption that research in the humanities and social sciences differs from scientific research is found to be problematic. Furthermore, they would appear to disregard the research history of the subjects they are comparing, since no mention is made of the paradigm shift in biblical studies. But that is not all, the authors also superimposed their convictions onto the text of the Bible as if such convictions were shared by people living in the ancient Near Eastern world.

In the third section of the current article Genesis 1:1-2:4a and Genesis 2:4b-3:24 are properly analysed as etiological stories to drive home the nail that the research as reflected in said articles is unconvincing.

KEYWORDS: Christian religion, natural sciences, biblical creation narratives, Genesis 1–3, scientific method, biblical studies, theory of evolution, paradigms, paradigm changes, hypotheses, theories, truth, etiological narratives, Pre-Adamites, Intelligent Design

TREFWOORDE: Christelike godsdiens, natuurwetenskappe, Bybelse skeppingsverhale, Genesis 1–3, wetenskaplike navorsingsproses, Bybelwetenskaplike navorsing, evolusie-teorie, paradigmas, paradigmaperveranderinge, hipoteses, teorieë, waarheid, etiologiese verhale, Pre-Adamiëte, Intelligente Ontwerp

OPSOMMING

In hierdie artikel word die kwaliteit beoordeel van die navorsing wat in die vier artikels, gepubliseer onder die tema “Geloof en Wetenskap” in die *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 63(2):192-261 tot uitdrukking kom. As vertrekpunt dien die oortuiging dat alle standpunte en menings rasioneel en krities beoordeel moet word om die feitelikheid, oftewel waarheidsgehalte

daarvan te bepaal. In die ondersoek word die wetenskaplike navorsingsproses in ag geneem en die standpunt verdedig dat natuurwetenskaplike en geesteswetenskaplike navorsing nie wesenlik van mekaar verskil nie. Dit wys die standpunt van die navorsers af dat geesteswetenskaplike navorsing vanuit bepaalde geloofsvoorveronderstellings gedoen mag word. Daar word verder geargumenteer dat waarheid en geskiedenis ten nouste met mekaar saamhang, want wat in een eeu waar mag wees, kan in 'n volgende eeu as onwaar bewys word; daarom is 'n historiese bewussyn van die allergrootste belang. Die gebrek aan 'n sodanige bewussyn kan navorsers duur te staan kom, omdat hulle uitsprake kan maak en standpunte kan inneem wat histories nie korrek is nie. Die navorsers van die onderhawige artikels se poging om te bewys dat Genesis 1–3 met die moderne natuurwetenskaplike resultate versoen kan word, is onoortuigend, omdat hulle nie die historiese en kulturele kontekste van dáárdie verhale in ag neem nie. Voorts lees die navorsers hul oortuigings in die tekste in en laat sodoende die Bybel buikspreek.

Uit die voorafgaande blyk dat in die onderhawige artikels wel rekenskap gegee word van die jongste bevindinge op natuurwetenskaplike gebied. Ongelukkig geld dit nie vir resente navorsing in die geesteswetenskappe – meer spesifiek die Bybelwetenskappe nie. Dít omdat die outeurs hulle beroep op verouderde opvattinge, soos dat Moses verantwoordelik sou wees vir die boek Genesis, en ook omdat hulle foutiewelik redeneer dat natuurwetenskaplike en geesteswetenskaplike navorsing verskillende tipes ondersoek behels. Hulle (hipo)tese dat die jongste natuurwetenskaplike bevindings nie net versoenbaar nie, maar ook verklaarbaar sou wees met verwysing na Bybelgedeeltes is hoogs problematies.

1. Inleiding

Die wêreldwye Covid-19-pandemie (2020–2021) het die vraag, “Hoe weet ons wat die waarheid is?” opnuut na die oppervlak gedwing. Daar was verskeie hipoteses en menings in omloop en selfs mediese dokters het van mekaar verskil. In hierdie tyd skryf Barnard Beukman, redakteur van die oggendblad *Beeld*, 'n baie sober artikel met die titel “Dink jou eie waarheid uit” (2020). Hy waarsku lesers teen die gevare om hul eie siening of standpunt as dié waarheid voor te hou en net na mense te luister en/of artikels te lees wat húl siening ondersteun. Hy sluit die artikel af met die woorde: “Meer as ooit agterdochtig en krities, ja, maar binne die bane van rasionele werklikhede en 'n terugkeer na 'n intense dog verrykende diskoers oor feite. Dít kan ons in 2021 deurtrek” (Beukman, 2020). Hiermee beaam hy dat mense mag verskil en dat daar kritiese gesprekke en debat oor die waarheid gevoer moet word, maar dat dit altyd binne die grense van die rasionele moet gebeur en dat feite in ag geneem moet word.

Beukman se standpunt sluit aan by dié van professor Howard Marshall (1934–2015), 'n Skotse Nuwe Testamentikus. Hy is op 'n stadium daarvan beskuldig dat hy dwaalleer aanhang en verkondig. Ook hý beklemtoon dat 'n mens jou standpunte rationeel moet kan verdedig. In sy eie woorde: “I think I came to realize that whatever Christian position I adopted must be capable of rational defence; in other words, that it must be possible to produce reasons for one's position and counter-arguments against objections” (Marshall, 1993:35). Hy wys egter daarop dat nie almal vakwetenskaplikes is nie en dat voorgraadse en selfs nagraadse studente daarvan bewus moet wees dat hul professore meer van hul vak weet as die studente wat maar pas met hul studie begin het. Hy vervolg met dié woorde (Marshall, 1993:35):

There has to be a certain respect for people who have a right to voice an opinion, and I for my part pay far more attention to what some people say because I respect their scholarship, and much less to others whose opinions are not worth having. We cannot

avoid taking some things on authority – but always on condition that there is something provisional about this and that the last word lies with truth itself.

Beukman en Marshall se standpunte strook met Lewis Vaughn (2005:3) se stelling “Critical thinking focuses not on what *causes* a belief, but *whether it is worth believing*. A belief is worth believing, or accepting, if we have *good reasons* to accept it.” Wat behels rasonale en kritiese denke dan? Dis die sistematiese evaluering van oortuigings en stellings aan die hand van rasonale standaarde (Vaughn, 2005:4). Hierdie artikel gaan aan die hand van hierdie riglyne die vier artikels beoordeel wat as navorsings- en oorsigartikels oor die tema “Geloof en Wetenskap” in die *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* (Junie, 2023) gepubliseer is.

2. Hoe bepaal ons wat waar is?

Die skrywers van die vier artikels wys heel tereg daarop dat wie die waarheid in die natuurwetenskappe wil bepaal, ’n reeks navorsingstappe moet volg (Dreyer & Van der Walt, 2023c:249). Hierdie navorsingstappe kan kortliks soos volg weergegee word: (1) waarneming, (2) probleemstelling, (3) hipotese, (4) toetsing wat uitloop op óf bevestiging óf verwerping, en (5) uiteindelijke teorie (Eloff, 1975:3-6; Grotzinger, Jordan, Press, & Siever, 2007:1-3). Verwerping kan tot ’n herformulering van die hipotese, óf die formulering van ’n totaal nuwe een lei, terwyl bevestiging tot die versterking van die hipotese bydra. Dit kan uiteindelik ’n geldige teorie tot gevolg hê. ’n Hipotese word eers ’n teorie as dit aan deeglike toetsing onderwerp is en dit slaag om navorsing te bevorder. Die teorie moet voorspellingswaarde hê in die sin dat navorsers al vooruit ’n idee kry waarop hul navorsing mag uitloop. ’n Teorie kan mettertyd wél verkeerd bewys word as daar genoegsame inligting versamel is. Hierdie inligting moet kan aantoon dat die bestaande teorie nie meer daarin slaag om goeie resultate te lewer en korrekte voorspellings te maak nie. Nie slegs hipoteses nie, maar ook teorieë word dus aan toetsing onderwerp. Dit is egter onduidelik of die skrywers van die *TGW*-artikels oortuig is daarvan dat dieselfde navorsingsproses wat natuurwetenskaplikes gebruik ook op geesteswetenskaplike navorsing van toepassing is. Op die oog af lyk dit of hulle meen dat geesteswetenskaplike navorsing daarop geregtig is om vanuit bepaalde voorveronderstellings navorsing te doen. Let op hul stelling dat hul navorsingsvertrekpunt “’n Reformatoriese verstaan van die werklikheid” is (Dreyer, Van der Walt & Denton, 2023:196). Dit is onwetenskaplik omdat dit die navorsers aan ’n bepaalde geloofsoortuiging en selfs ’n uitgediende paradigma bind (Kennedy, 2006:3-38).

2.1 Verskil natuurwetenskaplike navorsing van geesteswetenskaplike navorsing?

Dit is opvallend dat die skrywers die natuurwetenskaplike navorsingsproses eers in die vierde artikel (Dreyer & Van der Walt, 2023c:249-251) van die reeks bespreek en nie reeds in die eerste een nie (Dreyer, Van der Walt & Denton, 2023:192-210). In die eerste artikel kom hulle egter reeds tot die gevolgtrekking dat daar géén konflik tussen natuurwetenskap en geloof bestaan nie (Dreyer, Van der Walt & Denton, 2023:207). Hul oogmerk was duidelik om met die artikels te “bewys” dat die natuurwetenskaplike navorsingsresultate volledig in ooreenstemming is met die Christelike geloofsoortuigings soos wat dit in die Bybel en die Gereformeerde belydenisskrifte (die *Heidelbergse Kategismus*, die *Nederlandse Geloofsbelijdenis* en die *Dordtse Leerstellings*) tot uitdrukking kom. Gevolglik verwys hulle na ’n aantal ouer natuurwetenskaplikes soos Johannes Kepler (1571–1630), Robert Boyle (1627–1691) en Isaac Newton (1642–1727) wat Christengelowiges, sowel as vooraanstaande natuurwetenskaplikes was.

skaplikes was (Dreyer, Van der Walt & Denton, 2023:196). Wat hulle nie in aanmerking neem nie, is dat genoemde wetenskaplikes in die 17de en 18de eeu geleef en gewerk het, terwyl ons navorsing in die 21ste eeu doen – ’n eeu waarin dit onmiskenbaar duidelik geword het dat die Augustiniaanse paradigma van die Christelike geloof en teologie (vanweë wetenskaplike insigte en ontdekkings) nie meer oortuigend is. In die woorde van Kennedy (2006:252): “As Christianity begins its twenty-first century, its Augustinian paradigm of theology has met the fate of the Berlin Wall.” Stewart-Williams se navorsing wat onder die titel *Darwin, God and the Meaning of Life: How evolutionary theory undermines everything you thought you knew* (2010:141-198) gepubliseer is, sluit by Kennedy se navorsing aan. ’n Mens sou verwag dat die outeurs van die *TGW*-artikels met hierdie kritiese navorsers in gesprek sou tree.

Volgens die eerste artikel gaan gelowige natuurwetenskaplikes “veral” van twee voorveronderstellings uit wat soos volg beskryf word (Dreyer, Van der Walt & Denton, 2023:196-197):

- daar is ’n onderliggende, omvattende orde in die natuur wat empiries bestudeer en wiskundig beskryf kan word. (...) Hierdie orde word beskryf in natuurwette wat die voorsienigheid en teenwoordigheid van God in die skepping impliseer; en
- die oorsprong van die orde is ’n rasonale God, wat ook die oorsprong is van die rasonale denkvermoë van die mens, wat nodig is om die orde in die skepping te kan ontdek en verstaan.

Hierdie twee stellings behoort vrae by enige kritiese leser wat na waarheid soek, op te roep en wel om die volgende rede: Navorsers kan nie hul navorsing begin deur ’n aantal geloofsvoorveronderstellings uit te spreek wat die navorsing sal begelei nie. Doen navorsers dit, lei hul gevolgtrekkings gewoonlik terug na hul voorveronderstellings. Dit is ’n sirkelredenasië soortgelyk aan die stelling “Omdat ’n sirkel rond is, kan ons alles wat rond is as sirkels klassifiseer.” Só ’n redenasië is nie logies en geldig nie.

Navorsers kan hul voorveronderstellings wel vooraf verklaar, maar hulle behoort dit vir die duur van hul navorsing opsy te sit sodat hulle voorberei kan wees daarop om nuwe feite, nuwe hipoteses en nuwe navorsingsresultate in ag te neem. Hulle behoort selfs bereid te wees om hul voorveronderstellings aan kritiese ondersoek te onderwerp. Deur te stel dat daar orde in die natuur is wat deur middel van natuurwette beskryf kan word, en dat hierdie wette “die voorsienigheid en teenwoordigheid van God in die skepping impliseer” (klem toegevoeg) moet dus ook aan toetsing onderwerp kan word. Voorts moet daar gevra kan word van watter God hier sprake is. Is dit die Christelike God (die Drie-eenheid)? Indien wel, hoe weet die navorsers dit? Kan dit nie dalk *Jahweh* van die Judaïsme, of *Allah* van die Islam wees nie? Of wat van die moontlikheid dat dit *El* van die Kanaänitiese godsdiens is? Het die drie navorsers (of enige ander navorsers) dit ondersoek en bo alle redelike twyfel bewys dat dit die Christelike God is wat agter die fisiese werklikheid staan? Indien wel, watter navorsingsmetodes is gevolg en hoe is dit bewys, want dit is ’n erkende feit dat die leerstuk van die Drie-eenheid ’n produk van die 4de en 5de eeu n.C. is (Kennedy, 2006:122). Die Christelike Godsbeskouing kom glad nie in die Bybel voor nie: “De triniteit word immers in de Schrift nergens geleerd of voorondersteld” (Dingemans, 2000:139).

Hulle stel voorts dat “die oorsprong van die orde ’n rasonale God [is]” en dat hierdie “rasionele God” dieselfde rasionaliteit aan die mens geskenk het. Volgens hulle het God hierdie gawe van rasionaliteit aan mense geskenk sodat hulle God se orde in die natuur kan ontdek, verstaan en beskryf. Ook hierdie stelling is ’n sirkelredenasië. Die rasonale God skep rasonale mense sodat die rasonale mense die orde wat die rasonale God geskep het, kan ontdek, verstaan en beskryf. ’n Verdere vraag wat hierdie stelling oproep, is: Hoe seker is die navorsers

dat mense rasionele wesens is? Covid 19-pandemie het sonder enige twyfel uitgewys hoe irrasioneel mense kan wees. Dink aan al die hipoteses, stellings en uitsprake wat tydens die grendeltyd gemaak is. Herroep ook die bangmaakstories oor die gevare wat inenting inhou. Neem verder in ag watter irrasionele besluite en beleide die ANC-regering tydens grendeltyd geneem en op die landsburgers afgedwing het. Om na mense te verwys as “irrasionele wesens” lyk ewe korrek te wees.

Die drie navorsers se beskrywing van die mens as “rasionele wesens” het duidelik met hul geloofsoortuigings te doen dat die mens “na God se beeld geskep is” (Gen 1:26), en die oortuiging dat hierdie beeld in menslike rasionaliteit gesetel is. Bevraagteken ’n mens hierdie sogenaamde rasionaliteit van mense en wys daarop dat mense dikwels irrasioneel besluit en optree, glip die navorsers deur die bekende gereformeerde agterdeur met die stelling dat mense “gevalle sondaars” is en dat hul perfekte en godgegewe rasionaliteit deur die sondeval aangetas is. Wat mense oorgehou het ná die sondeval is slegs ’n flou afskynsel van God se rasionaliteit.

Die voorafgaande kritiese vrae behoort as bewys te dien dat geesteswetenskaplike navorsers presies soos natuurwetenskaplike navorsers te werk gaan – en te werk behoort te gaan. Hulle moet begin deur sistematies kritiese vrae oor stellings, uitsprake, voorveronderstellings en hipoteses te vra. Hierna moet hulle met redelike en logiese argumente die stellings, uitsprake, voorveronderstellings en hipoteses weerlê, of ondersteun. Geesteswetenskaplike navorsing kan egter ook begin wanneer navorsers oortuig raak dat die bestaande teorie op hul vakterrein nie meer die nuwe data vergestalt nie. As ’n bestaande teorie nie meer geldige resultate oplewer en geldige voorspellings kan maak nie, is dit uitgedien en tyd vir ’n alternatiewe hipotese (Kuhn, 1970:77-91).

Ter illustrasie en ook ter wille van die argument, word ’n natuurwetenskaplike en ’n geesteswetenskaplike voorbeeld uit die geskiedenis kortliks bespreek.

2.2 Voorbeeld 1: Natuurwetenskaplike navorsing

Die Poolse sterrekundige Nikolas Kopernikus (1474–1543) het bevind dat die bestaande paradigma (ook bekend as die *Aristoteliaans-Ptolomese model* van die heelal), naamlik dat die aarde in die sentrum van die heelal geleë is en dat die son, maan en ander planete om die aarde wentel, nie meer van waarde in die navorsingsproses is nie (Kuhn, 1970:68-69, 79). Dit kon hulle nie meer help om noukeurige voorspellings te maak waar bepaalde hemelliggame hulle op sekere tye van die jaar sou bevind nie; gevolglik het Kopernikus die bestaande model op sy kop gekeer deur voor te stel dat Mercurius, Venus, Aarde, Mars en Saturnus om die Son wentel (Weinert, 2009:3-92). Dit het etlike jare geduur voordat Kopernikus se heliosentriese hipotese in die sterrekunde aanvaar is. Dit het onder andere daartoe gelei dat Galileo Galilei (1564–1642) deur die Rooms-Katolieke Kerk tot orde geroep en later onder huisarres geplaas is. Die rede agter die optrede was omdat Galileo Kopernikus se hipotese nie meer as ’n hipotese beskou het nie, maar as ’n geldige teorie oorweeg het. Volgens Galileo het daar genoegsame data bestaan om dit as sodanig te aanvaar. Sou hy dit steeds as ’n hipotese aanvaar en aan ander voorgedra het, sou die Rooms-Katolieke Kerk hom nie van kettery beskuldig het nie. Die teoloë het geoordeel dat Galileo se standpunt in stryd met die Bybel (die gesaghebbende Woord van God) is. Die Bybel het na hul mening die bestaande sterrekundige paradigma (die geosentriese model) ondersteun. Hulle het op Josua gewys wat gebied het dat die son en die maan moes stilstaan (Jos 10:12-14); voorts dat Prediker 1:4b (soos vertaal in die Vulgaat) dit uitdruklik stel dat die aarde in ’n statiese toestand verkeer. Daar staan immers in die Latyn *terra autem in aeternum stat* (= maar die aarde staan ewig vas), en die Vulgaat was op daardie

stadium die amptelike vertaling in die Rooms-Katolieke Kerk. Die Bybel, so het daardie teoloë geredeneer, stel dit uitdruklik dat die aarde stilstaan en nie wentel nie. Die Rooms-Katolieke Kerk het dertig jaar gelede die moed bymekaar geskraap en erken dat Galileo reg was en hom gevolglik gerehabiliteer – dít na meer as 370 jaar (Spangenberg, 1993:121-122).

Galileo het destyds buitengewone insig geopenbaar en beklemtoon dat teoloë hul lees en verstaan van die Bybel behoort te hersien indien hul interpretasie daarvan nie meer strook met nuwere ontdekkings nie. Só het hy onbedoeld een van die belangrike hoekstene van die kritiese Bybelwetenskap neergelê. Scholder (1990:64) stel dit soos volg: “Galileo’s name does not appear in the history of biblical criticism, but he was the first to formulate its basic principles. In a highly paradoxical way, it was in fact the trial of Galileo and its consequences that brought this truth to light.”

2.3 Voorbeeld 2: Geesteswetenskaplike navorsing

’n Soortgelyke omwenteling as die vorige een het ’n eeu later op die terrein van die geesteswetenskap plaasgevind. Alhoewel die studie van die Ou Testament destyds nog in die Fakulteit Teologie gedoseer is, word Ou Testament-studie deesdae as ’n onderdeel van Bybelkunde in fakulteite van Kuns en Lettere aangebied. Bybelkunde het sedert die sewentigerjare van die vorige eeu ’n literatuurwetenskaplike karakter gekry en Bybelwetenskaplikes het by hul kollegas in daardie dissipline geleer hoe om narratiewe te ontleed. Daarom kan Jan Fokkelman die volgende opmerking maak (1999:58): “God can only act if the narrator is willing to tell us about it. The narrator decides whether God is allowed to say anything in the story and if so, how often and how much.” Die verteller het beheer oor sy karakters.

Vir etlike eeue is daar na die eerste vyf boeke van die Bybel verwys as die “vyf boeke van Moses” en het Bybellesers aanvaar dat Moses die skrywer daarvan was. Die Gereformeerde belydenisskrifte tipeer dit ook nog so. In die *Nederlandse Geloofsbelijdenis* (artikel 4) staan die volgende: “die vyf boeke van Moses, naamlik: Genesis, Eksodus, Levitikus, Numeri, Deuteronomium.”

Gedurende die 18de eeu het Jean Astruc (1684–1766), ’n Franse medikus, ’n boek gepubliseer waarin hy geargumenteer het dat Moses van ouer dokumente gebruik gemaak het om die boek Genesis te skryf. Hy het nog vas geglo aan Moses as die outeur van die Pentateug en het dié hipotese geformuleer omdat hy met die feit gekonfonteer is dat daar in die Hebreeuse teks van Genesis verskillende name vir God gebruik word. Volgens hom het een van die ouer dokumente die benaming *Elohim* verkies, terwyl die ander een die benaming *Jehovah* verkies het. Astruc het ook nog ’n derde bron onderskei wat uit ’n aantal kleiner fragmente van Genesis bestaan het (Deist, 1976:28-29; Houtman, 1980:51-59). Hiermee was die hoeksteen van die bronne-hipotese gelê. Enkele jare later sou navorsers van die Pentateug na die J- en E-bron, oftewel die “Jahwis” en die “Elohis” begin verwys (Law, 2012:115).

Enigeen wat met die wetenskaplike navorsingsproses vertrou is, sal verstaan wat hier gebeur het. Die navorsingsproses begin gewoonlik met iets wat ’n navorser waarneem wat hom/haar laat wonder: Wat is hier aan die gang? Waarmee het ek hier te doen? Hoe kan ek die verskynsel verklaar? In Astruc se geval was die vraag waarom Moses verskillende godsname in Genesis gebruik het indien hy wél die skrywer daarvan is. Die volgende stap is die formulering van ’n moontlike verklaring of hipotese. In Astruc se geval is die hipotese dat ons hier met ouer bronne te doen het wat deur Moses vir die samestelling van die boek Genesis gebruik is. Die voorlopige verklaring moet egter aan toetsing onderwerp word, sodat die navorser kan bepaal of dit ’n aanvaarbare of onaanvaarbare hipotese is. In Astruc se geval het

hy (en ander navorsers) die moontlikheid ondersoek dat die res van die Pentateug ook uit meerdere bronne saamgestel is.

Astruc se verklaring vir die verskillende godsname wat in Genesis voorkom, het na 'n goeie hipotese gelyk, gegewe die kennis van sy tyd. Ander navorsers het eger nie onmiddellik by sy hipotese aanklank gevind nie. Só is die bronnehipotese van die Pentateug wél gebore, maar waar Astruc nog aanvaar het dat Moses die skrywer van die boek Genesis was, het ander navorsers dit mettertyd as 'n vals aanname uitgewys. Die eeueoue standpunt dat Moses die skrywer van die ganse Pentateug is, is uiteindelik as ongeldig bewys en die outeursaanduidings wat in ouer Bybelvertalings voorkom, is laat vaar. Genesis is nie meer genoem “Die eerste boek van Moses,” Eksodus “Die tweede boek van Moses”, Levitikus “Die derde boek van Moses,” ensovoorts nie. Martin Luther (1483–1546) het dié benamings nog in sy Duitse vertaling van die Bybel gebruik (*Die Heilige Schrift*, 1966), maar dit word nie meer in moderne Bybelvertalings aangetref nie.

Dit is dus verstommend dat die skrywers van die eerste artikel nog na Moses as die skrywer van die Pentateug verwys (Dreyer, Van der Walt & Denton, 2023:202). Hulle het klaarblyklik nie rekening gehou met die navorsingsgeskiedenis van die Ou Testament nie. Sodoende argumenteer hulle op grond van *verouderde* navorsing oor die Bybel dat die *moderne* natuurwetenskaplike navorsing nie die Bybel en die Christelike geloof weerspreek nie.

Navorsers het uiteindelik vier bronne in die Pentateug geïdentifiseer, naamlik die J-, E-, D-, en P-bron. Voorts het dit duidelik geword dat Genesis 1:1-2:4a deel is van die P-bron (die jongste bron), terwyl Genesis 2:4b-3:24 deel is van die J-bron ('n ouer bron). Die verhaal van Adam en Eva (Gen. 2-3) is dus ouer as die sesdaagse skeppingsverhaal (Gen. 1) en is na alle waarskynlikheid gedurende, of kort ná, die ballingskapyd (586–539 v.C.) geskryf (Harris, 2007:95). Die bronne-hipotese het jare later Julius Wellhausen (1844–1918) in staat gestel om die ontwikkeling van die Israelitiese godsdiens te herskryf. Met goeie argumente kon hy aantoon dat die wette-materiaal (P-materiaal) later as die profetiese materiaal tot stand gekom het (Deist, 1976:42-51; Houtman, 1980:76-80). Verder het dit duidelik uit navorsing geblyk dat die verskillende Pentateug-bronne telkens die godkarakter wat daarin optree, anders beskryf. Friedman (2003:12) karakteriseer die godkarakter van die P-bron soos volg: “In both terminology and narrative P characterizes God as acting according to justice more than as acting according to mercy. If one wishes to be forgiven for an offense, one cannot simply be sorry; one must bring a sacrifice to the priest.”

Weinig Christene dra kennis daarvan dat daar in die Ou Testament ander perspektiewe oor *Jahweh* voorkom – totdat hulle die boek Jona intensief en krities lees. Die profeet Jona verwoord sy perspektief op God soos volg: “Ek het geweet U is 'n genadige en barmhartige God, lankmoedig en vol liefde. U sien maklik af van die straf wat U aangekondig het” (Jona 4:2b, 1983- Afrikaanse vertaling¹). In die gelykenis van die verlore seun tree die vader-karakter op soos die God van Jona (Deist, 1981:4-5). Die Augustiniaanse paradigma van die Christelike teologie wat Kennedy (2006:252) as die “sondeval-verlossing-eindoordeel-paradigma” tipeer, het die P-bron se karakterisering van God as vertrekpunt. Gevolglik stel dáárdie paradigma dit dat *God se geregtigheid* 'n mensoffer vereis alvorens Hy volkome kan vergewe (Sondag 4 van die *Heidelbergse Kategismus*). Dit is 'n oortuiging wat die Fransgebore juris en Protes-

---

¹ Ek verkies hier die bewoording van die 1983- Afrikaanse vertaling bo die 2020- Afrikaanse vertaling. Laasgenoemde vertaling vertaal die slotfrase as “'n God wat berou het oor die onheil.” Die 1983-vertaling verwoord die nie-uitoefening van die aangekondigde straf duideliker. God het nie bloot berou nie, maar sien af van die voltrekking van straf.

tantse hervormer, Johannes Calvyn (1509–1564) ook in sy *Institutie: of, Onderwijzing in de Christelike Geloof* (Sizoo, 1956) breedvoerig uitgewerk het. Met hiërdie oortuigings in die agterkop, lees en interpreteer gereformeerde teoloë Genesis 2–3, maar hulle interpreteer dit duidelik verkeerd, as ons die kennis waaroor ons tans oor die Bybel beskik, in ag neem. Die skrywers van die *TGW*-artikels het oënskyklik hierdie kennis geïgnoreer, omdat dit nie binne hulle “Reformatoriese vertrekpunt” pas nie.

Op grond van die voorafgaande voorbeelde behoort dit duidelik te wees dat natuurwetenskaplikes sowel as geesteswetenskaplikes dieselfde wetenskaplike navorsingsproses gebruik (en behoort te gebruik) wanneer hulle navorsing doen. Voorts moet hulle gedurigde kritiese vrae vra en seker maak dat die hipoteses en teorieë waarmee hulle hul navorsing doen, nog bevredigende resultate oplewer. Dit behoort ook duidelik te wees dat diegene wat hulle op ’n bepaalde studieterrin begeef, die navorsingsgeskiedenis van daárdie vak moet ken en hulle van die jongste stand van die navorsing op dié terrin moet vergewis.

3. Waarheid en geskiedenis

3.1 Die ontwikkeling van ’n historiese bewussyn

’n Belangrike insig wat teen die einde van die 18de eeu en die begin van die 19de eeu in die Westerse wêreld posgevat het, is dat tyd niks onveranderd laat nie. Tydsverloop bring verandering mee. Toegepas op die geskiedenis van die mensdom het dit beteken dat mense wat in die verlede geleef het, anders gedink, geglo en ander kulturele praktyke beoefen het. Die kulturele produkte van die mens (insluitende godsdienste) dra duidelik die vingerafdrukke van die tyd waarin daardie betrokke mense geleef het. Die geleerdes wat tot die nuwere insig bygedra het, is Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831), Barthold George Niebuhr (1776–1831), en Leopold von Ranke (1795–1886) (Law, 2012:53-54). Wat in ’n bepaalde eeu as die waarheid gegeld het, kan in ’n volgende eeu onwaar wees. Neem die geosentriese model van die heelal en die heliosentriese model as voorbeeld; so ook die oortuiging dat bloed deur die liggaam sirkuleer. Vir eeue het medici aanvaar dat die beroemde Grieks-Romeinse dokter, bekend as Claudius Galenus (129–216), se teorie dat die lewer die fontein van bloed is, en dat bloed eenvoudig via die are in die liggaam wegsyfer, korrek is. Dit is vir meer as ’n millennium as die waarheid, gegrond op wat hulle as feitelike gegewens beskou het, in die mediese wetenskap aanvaar, totdat William Harvey (1578–1657) met die hipotese na vore gekom het dat bloed deur die liggaam sirkuleer (Fine, 2012:248-251). Sederdien weet ons dat dít die waarheid is.

Wat gedurende die 18de en 19de eeu plaasgevind het, kan as die deurbreek van ’n *historiese bewussyn* by Westerlinge beskryf word. Dit is hierdie bewussyn wat Charles Darwin (1809–1882) in staat gestel het om sy hipotese van verandering deur middel van natuurlike seleksie te formuleer (Weinert, 2009:93-183). Darwin se boek *On the Origin of Species* is in 1859 in die 19de eeu gepubliseer en nie in die 18de eeu soos die skrywers foutiewelik dit stel nie (Dreyer, Van der Walt & Denton 2023:195). Hy het na regte die biologiese wetenskap met ’n historiese blik op spesies verryk. Tot op daardie stadium het die deursnee Westerling geglo dat spesies staties en dus onveranderlik is. Ernst Mayr (2000:80) stel dit soos volg:

Darwin introduced historicity into science. Evolutionary biology, in contrast with physics and chemistry, is a historical science – the evolutionist attempts to explain events and processes that have already taken place. Laws and experiments are inappropriate techniques for the explication of such events and processes. Instead one constructs a historical

narrative, consisting of tentative reconstruction of the particular scenario that led to the events one is trying to explain.

In die universiteitshandboek met die titel *History of Life* van Richard Cowen (2013) waarmee studente nou al etlike jare in die biologiese wetenskappe onderrig word, argumenteer die skrywer heel tereg dat die evolusieteorie met die gang van tyd op aarde verband hou (Cowen, 2013:66-83). Darwin het nie 'n hipotese oor die ontstaan van lewe op aarde geformuleer nie, maar 'n hipotese oor hoe die verskillende plant- en dierspesies wat op aarde bestaan (en al bestaan het), met mekaar verband hou (Van As, Du Preez, Brown, Smit, 2012:30-49). Die skrywers van die *TGW*-artikels fouteer dus deur Darwin se evolusieteorie met die hipotese oor die *ontstaan van lewe* op aarde in verband te bring (Dreyer & Van der Walt, 2023a:214-216). Hulle wys tereg kreasionisme af, maar ondersteun nogtans die hipotese van Intelligente Ontwerp met die uitgangspunt dat daar 'n "intelligente outeur" bestaan wat agter die oerknal en die ontstaan van lewe op aarde staan. Voorts dat hierdie "Intelligente Wese" (die Christelike God?) die ganse evolusionêre verloop van lewe op aarde bestuur het en steeds bestuur. Hulle aanvaar Intelligente Ontwerp as hipotese, omdat dit hul geloofsvoorveronderstellings ondersteun, terwyl Intelligente Ontwerp slegs verskuilde kreasionisme is (Ayala, 2006:99-100), of in die woorde van Sarkar "Reformed Creationism" (2007:2).

Hierdie historiese bewussyn het ook 'n invloed gehad op hoe navorsers die Bybel gelees en bestudeer het (Law, 2012:38-52). Navorsers het besef dat die Bybelboekskrywers en hulle tydgenootlike lesers, kinders van hulle tyd was wat ander oortuigings gedeel het as mense wat in die 18de en 19de eeu geleef het. Voorts het argeologiese ontdekkings in die Nabye Ooste die wêreld waarin die ou Israeliete geleef het, ontsluit en getoon dat dáárdie wêreld radikaal van hulle s'n verskil (Dever, 2001:97-298; Dever, 2012:106-367). Oosterhoff (1968:50), een van die geleerdes op wie die skrywers van die *TGW*-artikels hulle selektief beroep vir hulle lees en uitleg van Genesis 1-3 (Dreyer & Van der Walt, 2003b:240), stel hierdie feit soos volg:

Meer dan vroeger is duidelik geworden dat de Schrift een oosters boek is en met namen het Oude-Testament met duizenden banden verbonden is aan de oud-oosterse cultuur- en denkwêreld. (...) Daarom zullen we ook steeds meer moeite moet doen om ons die cultuur- en denkwêreld eigen te maken.

Antieke Nabye Oosterlinge, so is besef, was oortuig dat die aarde plat is en dat die heelal uit drie vlakke bestaan: (1) hemel, (2) aarde, (3) onderwêreld (Deist, 1988:36). Neem as voorbeeld Eksodus 20:4 "Jy mag nie vir jou 'n gesnede beeld maak nie – enige afbeelding van wat *in die hemelruim daar bo, of op die aarde hier onder, of in die water onder die aarde* is nie" (2020- Afrikaanse vertaling; klem toegevoeg). Voorts was hulle oortuig daarvan dat daar verskeie gode bestaan het en dat 'n mens oral 'n god kon raakloop wat jou óf goed- óf kwaadgesind kon wees (Gen. 32:1-2, 24-29; Eks. 4:24). Wat die geslagte betref, het hulle geglo dat net mans ware mense was. Vroue was halfwasmense en mans kon met hulle handel dryf, soos met skape en bokke; daarom is vroue as deel van mans se besittings gereken (Eks. 20:17). Volgens hul oortuiging het vroue géén rol in die verwekking van babas gespeel nie. 'n Man, so het hulle geglo, gee aan 'n vrou 'n "saadbatjie" wat sy in haar buik moes beskerm en toelaat om tot lewensvatbaarheid te groei (Gen 38:8-9; Job 10:10). Hulle het nie van sperms en eierselle geweet nie, ook nie van die oerknal, sterrestelsels, sterre, komete en meteoriete, gravitasie, gravitasiekolke, evolusie, die DNS-molekule en dinosourusse nie. Hulle het nie geweet dat bloed deur die liggaam sirkuleer nie, ook nie dat die aarde miljoene jare oud is en dat aardplate rondskuif nie – om die waarheid te sê, hulle het nie eers geweet dat ander kontinente bestaan nie. Gemeet aan ons kennisraamwerk, was hulle oningelig. Maar om hulle

as “dom” te beskryf, sou wees om ’n verkeerde maatstaf aan te lê en hulle kennis te meet aan die kennis waaroor mense in die 21ste eeu beskik. Ons moet veel eerder in ag neem hoe kennis sedert dáárdie jare toegeneem het, en wat daartoe bygedra het dat ons as mense die heelal, die melkweggalaksie, ons sonnestelsel, die aarde, die samehang van lewe op aarde, mense en hulle kultuurprodukte (godsdiensdienste ingesluit), tans beter as vorige geslagte verstaan. In hierdie verband maak Pattison (1998:35) ’n treffende opmerking wanneer hy nadink oor die Bybel en mense wat in die 21ste eeu leef: “The first and the twenty-first centuries are divided by precisely twenty centuries, twenty centuries of continual and colossal change”.

3.2 Paradigmas en paradigmaveranderinge

Thomas Kuhn (1922–1996) het jare gelede ’n groot bydrae tot die skryf van navorsingsgeskiedenis vir wetenskaplike vakke gelewer. Hy het betoog dat natuurwetenskaplikes vir ’n geruime tyd hul navorsing aan die hand van ’n bepaalde paradigma of model beoefen en oortuigende resultate behaal, maar wanneer nuwe data bekom word, bly die bestaande model in gebreke om sodanige data te verwerk (Kuhn, 1970:52-65). Dit laat hulle aanvanklik verbysterd en hulle kan selfs aan hulleself as navorsers begin twyfel en die navorsingsterrein vaarwel toeroep. Gelukkig sal iemand die een of ander tyd met ’n nuwe paradigma of model na vore tree en nuwe navorsing daarvoor insisier. Hy het onder andere na die navorsing op die terrein van die sterrekunde verwys, asook die rol wat Kopernikus gespeel het om ’n nuwe paradigma voor te stel (Kuhn, 1970:68-69). Die bestaande paradigma (die geosentriese model) kon nie meer die beweging van die hemelliggame goed voorspel nie en sterrekundiges moes allerlei ingewikkelde berekeninge doen. Kopernikus se nuwe hipotese (die heliosentriese model) het hierdie probleme oorkom. Kuhn verwys hierna as ’n rewolusie wat in die betrokke wetenskap plaasvind. Hierdie rewolusies kan ook as ’n verandering in blik beskryf word. Navorsers kyk na dieselfde objekte, maar hulle sien verskillende prentjies. Heelwat navorsers het Kuhn se insigte met groot sukses op hulle onderskeie vakterreine toegepas, maar daar het ook stemme opgegaan wat navorsers teen die gebruik van Kuhn se insigte gewaarsku het. Sommige navorsers het gemeen dat sy insigte nie sito-sito op die geesteswetenskappe oorgedra kan word nie. Tog was daar ’n aantal geesteswetenskaplike vakke waar sy insigte met vrug gebruik is. Een so ’n vak was die Bybelwetenskappe. Sæbø (1995:243-251) het dit byvoorbeeld in die beoordeling van William Robertson Smith (1846–1894) se bydrae tot die studie van die Ou Testament benut. Voor hom het Mark Noll, ’n Amerikaanse kerkhistorikus, al daarop gewys dat die idee van paradigmas en paradigmaveranderinge met vrug gebruik kan word wanneer die baie kerklike leertugsake aan die einde van die 19de en die begin van die 20ste eeu bestudeer en beskryf word. Hy het die verandering op die terrein van die Bybelwetenskappe soos volg beskryf (Noll, 1991:45) (klem toegevoeg):

Kuhn’s discussion of “normal science,” “paradigm shift,” and “revolutionary” situations has been applied promiscuously to far too many historical developments. But here, at least, it really seems to fit. A period in which normal science proceeded under a secure paradigm (*the Bible is the Word of God to be interpreted by the conventions of common sense*) gave way to a period when anomalies in the old theories seemed to proliferate (new knowledge about world religions, new conceptions of historical development, new advances in research, new standards of professional study – and all exacerbated by social and economic changes in the community experiencing the anomalies). After a brief period of dialogue between those working in the old paradigm and those struggling toward something different (roughly 1880 to 1900), a new paradigm emerges for the practice of

normal science (*the Bible, however sublime, is a human book to be investigated with the standard assumptions that one brings to the discussion of all products of human culture*).

Hierdie paradigmaverandering is deur twee Suid-Afrikaanse Bybelwetenskaplikes, Spangenberg (1994) en Van Deventer (2005), ondersoek. Spangenberg (1994:144-184) wys deur middel van die Bybelwetenskaplike paradigmas uit waarom Bybelwetenskaplikes en dogmatici (sistematiese teoloë) die Bybel tans anders lees. Hy argumenteer voorts dat die boek wat dogmatici konstrueer en waaraan hulle die naam “Heilige Skrif” gee, weinig in gemeen het met die Bybel wat Bybelwetenskaplikes bestudeer. Voorts wys hy daarop dat die geskiedenis wat dogmatici konstrueer en waaraan hulle die naam “heilsgeskiedenis” gee, weinig in gemeen het met die geskiedenis wat Bybelwetenskaplikes en historici konstrueer en bestudeer. Van Deventer (2005) weerlê weer Robert Shedinger (2000) se argumente as sou daar nie paradigmas en paradigmaveranderinge in die Bybelwetenskappe voorkom nie. Hy argumenteer verder dat Shedinger se argument dat twee paradigmas nie gelyktydig op dieselfde vakgebied kan voorkom en teen mekaar meeding nie, nie steekhou nie.

Die argeologiese en ander ontdekkings in die Nabye Ooste het navorsers met ander oë na die Bybel laat kyk. Alhoewel James Barr nie van ’n paradigmaverandering praat nie, beskryf hy die verandering treffend wanneer hy soos volg oor die Bybel in die moderne wêreld skryf (Barr, 1973:120): “If one wants to use the Word-of-God type of language, the proper term for the Bible would be Word of Israel, Word of some leading early Christians.” Die insig het in die 20ste eeu gedaag dat die Bybel volledig ’n menslike dokument is en dat dit nie in die hemel ontstaan of geskryf is nie (Spangenberg, 2002:183-195).

Die skrywers van die vier *TGW*-artikels het duidelik nie rekening gehou met die paradigmas en paradigmaveranderinge op die terrein van die Bybelwetenskappe nie, daarom verwys hulle nog na Moses as die skrywer van die boek Genesis. Wie vandag navorsing oor die Bybel, die teologie en die natuurwetenskappe wil doen en spesifiek oor geloof en wetenskap wil skryf, moet van die paradigmas en paradigmaveranderinge in die natuur- én die Bybelwetenskappe kennis dra.

4. Genesis 1–3 en die moderne wetenskap

Dis duidelik dat die skrywers van die vier *TGW*-artikels geensins ag geslaan het op die Bybelwetenskaplike paradigmaverandering wat teen die einde van die 19de en die begin van die 20ste eeu plaasgevind het nie. Hulle ignoreer die resultate van die navorsing wat deur middel van hierdie paradigma die afgelope meer as ’n eeu gedoen is. Hulle ignoreer ook die enorme tydgaping wat tussen hedendaagse mense en die skrywers van die Bybelboeke lê. Hulle lees Bybeltekste konteksloos en lees ook hul sienings in die tekste in. Wat Hoffmann (1989:241) van teoloë in die algemeen sê, is op die skrywers van die *TGW*-artikels van toepassing: “‘Eisogesis’ – the skill of reading out of the text the interests we read into it – is a well-developed habit in theological circles.”

4.1 *Genesis 1:1-2:4a en die sogenaamde “proto-mens”*

Die skrywers van die *TGW*-artikels verwys net na Genesis 1 en 2–3, maar die verdeling tussen die twee verhale is in Genesis 2:4 te vinde. Die eerste verhaal eindig met Genesis 2:4a en die tweede verhaal begin met Genesis 2:4b. Die letters (a) en (b) by die vers dui op die eerste en tweede deel van Genesis 2:4. Die twee verhale word tans in wetenskaplike literatuur só aangedui: Genesis 1:1-2:4a en Genesis 2:4b-3:24 (Van Dyk, 2001:74, 93; Keel & Schroer, 2008:142, 173; Law, 2012:13).

Hoe weet navorsers dat die skeidslyn tussen die twee verhale in Genesis 2:4 voorkom? Die antwoord daarop lê in die bewoording van Genesis 2:4-5 opgesluit en lees soos volg:

⁴Dit dan is die geskiedenis van die hemel en die aarde toe hulle geskep is. Toe die HERE God die aarde en die hemel gemaak het,⁵ was daar nog nie enige struik op die aarde nie en het daar ook nog nie enige groenigheid opgeskiet nie, ... (1983- Afrikaanse vertaling.)

Genesis 2:4a is duidelik die slotsin van die eerste verhaal: “Dit dan is die geskiedenis van die hemel en die aarde toe hulle geskep is.” Hierdie sin volg direk nadat die verteller die leser meedeel dat die Skeppergod op die sewende dag gerus het (Gen 2:1-3). Dit sluit die eerste verhaal dus baie mooi af en sou soos volg vertaal kon word: “Dit dan is die [einde van die] verhaal van die hemel en die aarde toe hulle geskep is.” Genesis 2:4b is baie duidelik die begin van die volgende verhaal. Dit lees immers só: “Toe die HERE God die aarde en die hemel gemaak het, was daar nog nie enige struik op die aarde nie en het daar ook nog nie enige groenigheid opgeskiet nie, ...” (Gen 2:4b-5). Die “hemel en aarde” van die eerste verhaal word nou omgeswaai om te lees die “aarde en hemel”. Voorts word ’n ander godsnaam nou gebruik. Hier is sprake van “die HERE God” (*Jahweh Elohim*), terwyl die vorige verhaal slegs na “God” (*Elohim*) verwys het.

Die skrywers van die *TGW*-artikels se sogenaamde uitleg van Genesis 1–3 is ’n klassieke voorbeeld van inleg eerder as uitleg. Eerstens word Genesis 1 en 2–3 gelees asof dit twee opeenvolgende geskiedenisverhale is. In Genesis 1 word van die “proto-mens” (*Australopithecus?*) vertel, terwyl in Genesis 2–3 die verhaal van die “moderne mens” (*Homo sapiens?*) voorkom (Dreyer & Van der Walt, 2023b:232). Tweedens word hierdie verhale gelees asof dit werklike gebeure beskryf wat duisende jare gelede afgespeel het. Daar moet dus ’n aanwysbare paradys gewees het, maar waar hierdie paradys geleë was, word nie uitdruklik gestel nie. Klaarblyklik was dit in Afrika, want die skrywers vervolg met die woorde: “Anatomies moderne mense neig na ’n slanker, fyner skelet, wat 50 000 tot 30 000 jaar gelede in Afrika ontwikkel het” (Dreyer & Van der Walt, 2023b:236).

Die Genesis-tekste word gelees asof hier van werklike mense sprake is en dat hulle duisende jare gelede op aarde geleef het. Dít terwyl Bybelwetenskaplikes tans algemeen aanvaar dat daar twee skeppingsverhale bestaan en dat hulle nie historiese verhale is nie, maar fiktiewe verhale met fiktiewe karakters. Die literêre genre waarvan hierdie verhale voorbeelde is, staan as *etiologiese verhale* bekend (Deist & Burden, 1980:91-92; Law, 2012:170). Etiologiese verhale is dáárdie verhale wat antieke mense vertel het in ’n poging om die oorsprong van sekere verskynsels, of kultuur- en godsdienstige praktyke, te verklaar. Coats (1985:10) skryf die volgende oor die belangrikheid daarvan om die genre van ’n Bybelgedeelte te bepaal: “To make false assumptions about genre can lead to gross misunderstanding.” Die skrywers van die *TGW*-artikels maak verskeie ongeldige afleidings uit die skeppingsverhale omdat hulle nie die twee verhale se *genres* bepaal het nie. Om te stel dat dit “skeppingsverhale” is, is niksseggend. Die skrywers het ook nie op die kultuur en die literêre konvensies van die antieke skrywers ag geslaan nie, en hieroor maak Wiles (1999:60) die volgende opmerking: “Furthermore, you can’t grasp an ancient author’s aims very well without some knowledge of the culture and the literary conventions of the time.” Die skrywers neem duidelik nie in ag hoe die ou Nabye Oosterlinge die kosmos en die handelinge van die gode verstaan het nie. Walton (2011:139) beskryf dit so: “As in the rest of the ancient world, the cosmos is not absent of matter: primordial waters are already present. As in other texts from the ancient Near East, darkness characterizes this ‘before’ picture.” Volgens dáárdie mense was daar nie ’n skepping uit niks (*creatio ex nihilo*) nie (Keel & Schroer, 2008:174).

Genesis 1:1-2:4a verduidelik primêr die oorsprong van die Sabbatviering, en sekondêr waar alles (mense ingesluit) vandaan kom. Die skrywer van Eksodus 20 gryp terug na Genesis 1 wanneer hy die onderhouding van die Sabbat as ewige voorskrif voorhou (Eks. 20:8-11):

Gedenk die Sabbatdag deur dit heilig te hou. Ses dae moet jy werk en alles doen wat jy moet, maar die sewende dag is 'n Sabbat ter ere van die HERE jou God. Jy mag geen werk doen nie, (...) Want in ses dae het die HERE die hemel en die aarde en die see gemaak, en alles wat daarin is, maar op die sewende dag het Hy gerus. Daarom het die HERE die Sabbatdag geseën en dit geheilig. (2020- Afrikaanse vertaling.)

Die rede vir hierdie teruggryping is omdat Eksodus 20 deel van die P-bron is (Van Dyk, 2001:74-78; Friedman, 2003:153; Keel & Schroer 2008:173; Law, 2012:134). Deuteronomium wat ook 'n weergawe van die Tien Gebooie bevat (Deut. 5), motiveer die Sabbatsgebod anders en verwys na die slaweverdrukking in Egipte as rede waarom die Israëliete moes rus (Deut. 5:15). Die P-bron en die D-bron (Deuteronomium) is in verskillende historiese periodes geskryf. Verskillende tye gee aanleiding tot verskillende perspektiewe en ook tot verskillende motiverings.

Die eerste skeppingsverhaal verloop soos volg: God (*Elohim*) skep gedurende die eerste drie dae eers bepaalde ruimtes (deur 'n daad van skeiding) en vul dan in die volgende drie dae daardie ruimtes met bepaalde dinge. Die verhaal loop uiteindelik op die sewende dag (die Sabbat) uit wat die hoogtepunt van die verhaal vorm. Die gegewens kan soos volg skematies voorgestel word (Day, 2015a:1):

In die begin. 'n Chaotiese watermassa bestaan, maar <i>Elohim</i> , die skeppergod, gryp in.			
Ruimtes		Entiteite wat die ruimtes vul	
Dag 1	Lig (en skeiding tussen lig en duisternis)	Dag 4	Son, maan en sterre.
Dag 2	Die hemelkoepel (en skeiding van die waters bo en onder die hemelkoepel)	Dag 5	Voëls en visse.
Dag 3	Verdere skeiding (see en droë grond, met allerlei plante)	Dag 6	Allerlei landdiere en ook die mens; vrugdraende bome as voedsel vir mense; ander plante vir die diere.
Dag 7 Die Sabbat breek aan en <i>Elohim</i> rus.			

Figuur 1: 'n Skematiese voorstelling van die ses skeppingsdae

Die skrywer van hierdie skeppingsverhaal beskryf die dae as beginnende met sonsondergang (“dit was aand”) wat dan tot die volgende dag (“en dit was more”) deurloop. Dis presies hoe die Jode deur die eeue hul dagindeling doen. Die Sabbat begin Vrydagaand met sonsondergang en loop deur tot sonsondergang op Saterdag wanneer die nuwe week aanbreek. Die dae wat die skrywer van Genesis 1 aan lesers voorhou, is nie lang geologiese periodes nie, maar

doodgewone dae. Die skrywers van die *TGW*-artikels begaan ’n denkfout deur die eerste drie dae anders as die laaste drie dae te interpreteer. Volgens hul oortuiging moet die eerste drie dae as langer periodes verstaan word. Hulle verwring dus die Genesis-tekste om by hul oortuigings te pas. Om hierdie verhaal verder as geskiedenis te lees en te stel dat Genesis 1 met die “proto-mens” te doen het (Dreyer & Van der Walt, 2023b:232, 239, 241-242), is om die teks geweld aan te doen en moderne natuurwetenskaplike kennis in die teks in te lees. ’n Verdere afleiding wat hulle maak, naamlik dat Genesis 1:3 (en verder) die volgorde beskryf “waarin God die aarde georden en geoptimaliseer het om vir die mens ’n geskikte woonplek te skep” (Dreyer, Van der Walt & Denton, 2023:201) laat eweneens vrae ontstaan oor die skrywers se lees van die eerste skeppingsverhaal.

Hul bespreking van Genesis 1:26 weerspieël dieselfde verbysterende insig. Die teks lees soos volg: “God het gesê: ‘Laat Ons mense maak na ons beeld, as ons afbeelding, sodat hulle kan heers oor die visse van die see, die voëls van die hemel, die diere en oor die hele aarde, ...’” (2020- Afrikaanse vertaling). Die “Ons” van wie hier sprake is, is nie die Drie-eenheid nie, maar *Elohim* wat ’n voorstel in die godevergadering maak. Hierdie teks veronderstel duidelik meer as een god. Ook hierdie teks word deur die skrywers van die *TGW*-artikels foutiewelik aangewend om hulle oortuigings oor te dra (Dreyer & Van der Walt, 2023b:240). Volgens hulle het die “beeld van God” met mense se rasonale denkvermoëns te doen. Dis egter nie wat die teks kommunikeer nie. Wanneer mense oor die aarde en alles daarop heers, tree hulle soos gode op en doen hulle wat gode doen – *hulle heers*. Dit gaan nie oor iets waarvoor mense *beskik* nie, maar oor iets wat mense *doen* – dáárin lê die ooreenkoms tussen die gode en mense. In die woorde van Bandstra (1995:60): “Humankind was created to model God’s (and the Divine Council’s) ruling function on the new earth God had created. Humankind was created as God’s image rather than *in it*.” [Klem in die oorspronklike.]

Die skrywers se oortuiging dat Genesis 1 oor die “proto-mens” handel, verdien geen ernstige oorweging nie, omdat dit duidelik met die uitgediende Pre-Adamiëte-hipotese van Isaac La Peyrère (1596–1676) verband hou. Hý het hierdie hipotese geformuleer omdat Genesis 4:17 van Kain se vrou melding maak. Die vraag het by hom ontstaan: “Waar het Kain ’n vrou vandaan gekry as Adam en Eva die eerste mense op aarde was en hulle nog geen dogters gehad het nie?” Die skrywers van die *TGW*-artikels se poging om hierdie uitgediende hipotese te laat herleef asof Genesis 1 oor die “proto-mense” handel, moet bevestigte word. Van Asselt (2010:106) skryf soos volg oor hierdie strategie om die hipotese te laat herleef:

Finally, we should note the remarkable fact that the theory of the Pre-Adamites, which in the past was so emphatically condemned by Protestant theology, is currently used – admittedly in popular form – in Evangelical circles as a strategy for harmonizing modern science and a literal reading of the biblical creation account.

4.2 *Genesis 2:4b-3:24 en die “moderne mens”*

Die wyse waarop die skrywers van die *TGW*-artikels Genesis 2:4b-3:24 lees en interpreteer, getuig weer van inleg en nie uitleg nie. Eerstens aanvaar hulle dat daar histories ’n Adam en Eva was, want hulle argumenteer dat Eva dieselfde genoom as Adam moes gedeel het, omdat sy uit een van Adam se ribbebene gemaak is (Dreyer & Van der Walt, 2023b:237):

As hierdie inligting op die Bybelse skeppingsverhaal toegepas word (Genesis 2:21 en 22), is dit ’n genetiese noodwendigheid dat in die oorsprong van die menslike geslag, Eva Adam se genoom moes gedeel het (“Die Here God neem toe ’n ribbeen uit die mens

...”). Indien dit nie die geval was nie, kon die tweede samesmeltingschromosoom nie homogeen vir die hele menslike geslag geword het nie, omdat die diploïede genoom dit nie sou toegelaat het nie.

Op ’n verstommende wyse word moderne wetenskaplike inligting in die teks ingelees, terwyl hierdie verhaal ook tot die genre *etiologiese verhale* behoort en in die ou Nabye Oosterse konteks ontstaan het. Deur middel van hierdie verhaal probeer die skrywer daarvan ’n handvol vrae oor die mens en sy omgewing beantwoord. Die primêre vraag is egter: “Waarom is mense so slim soos gode, maar beskik hulle nie oor ewige lewe nie?” Dit was ’n vraag wat die antieke Nabye Oosterlinge geboei het, want hierdie vraag duik ook in ’n aantal buite-Bybelse verhale op – en die antwoord wat dáárdie verhale bied, is soortgelyk aan die antwoord wat die verteller van Genesis 2:4b-3:24 gee (York, 1996:399-402). Mense het wysheid en insig bekom, maar die gawe van ewige lewe het hulle deur hul eie toedoen deur hul vingers laat glip (Barr, 1992:21). Hulle bly aardlinge en dus sterflik. Van die ander minder belangrike vrae waarop die verteller antwoorde probeer gee, is: Waarom moet landbouers so hard werk (Gen. 3:17-19)? Waarom skenk vroue swaar geboorte en trek hulle dikwels aan die kortste ent in verhoudings (Gen. 3:16a)? Waarom trek die twee geslagte mekaar aan (Gen. 3:16b)? Waarom het slange nie die vermoë om te loop nie (Gen. 3:14)? Hoekom vrees mense slange (Gen. 3:14-15)? Waarom word die mens se liggaam stof sodra hy/sy sterf (Gen. 2:7, 3:19)? Waarom dra mense klere (Gen 3:7, 21)? (York, 1996:402-403; Law, 2012:169-170).

Genesis 2:4b-3:24 is ’n skeppingsverhaal wat primêr in ’n godetuin afspeel, daarom verwys navorsers dikwels hierna as “die tuinverhaal” (Van Dyk, 2001:96; Day, 2015b:24). Hierdie tuin was in die ooste geleë – dáár waar die son opkom (Gen 2:8); dáár waar hemel en aarde (volgens die drie-verdieping-heelal) mekaar ontmoet; dáár waar die gode wat in die hemel woon, deur die oospoort die aarde kon betree. Wanneer lesers die tuinverhaal lees, moet hulle (soos met die vorige verhaal) rekening hou met hoe dáárdie mense hul wêreld verstaan het.

Die verhaal kan volgens moderne insigte beskou word as ’n drama wat uit twee bedrywe bestaan. Die twee bedrywe kom in Genesis 2:4b-2:25 en Genesis 3:1-24 voor. Die eerste bedryf skets die wêreld waarin die karakters optree. Die hoofkarakter is *Jahweh Elohim* en Hy lê vir Hom ’n tuin aan (Gen 2:8) kort nadat Hy ’n ruwe droë aarde sonder plante geskep het. Die aarde is op dié tyd ’n woestyn, maar waterdamp kom spontaan uit die aarde op – duidelik vanuit die onderwêreld met sy baie water. Só word die aarde besproei, nie net sodat plante kan ontkiem nie, maar ook sodat daar ook materiaal kan wees om ’n kleipop van te maak (Gen. 2:6-7a). In hierdie kleipop blaas *Jahweh Elohim* die “asem van lewe” sodat die kleipop ’n lewende mens word (Gen. 2:7b). Hierna neem Hy die mens in diens as tuinier van die tuin wat Hy aangelê het (Gen. 2:8). In hierdie tuin ontspring daar nou ’n groot rivier wat die tuin van water voorsien (Gen 2:10). Buite die tuin vertak dit in vier ander riviere. Die name van die vier riviere weerspieël dáárdie skrywer se geografiese kennis van sy omgewing (Gen. 2:10-14).

Die tuinier ontvang hierna die opdrag om die tuin te bewerk en te bewaak (Gen. 2:15) maar kry ook ’n toegewing: hy mag van alle vrugtebome in die tuin eet, behalwe van die boom wat in die middel van die tuin staan (Gen. 2:16-17). Later sal die leser/toeskouer hoor dat daar na regte twee bome in die middel van die tuin gestaan het: “die boom van die kennis van goed en kwaad” (Gen. 2:17) en “die boom van die lewe” (Gen. 3:22). Waarom word die mens verbied om van die boom van kennis te eet? Want dáárdie boom se vrugte is uitsluitlik vir *Jahweh Elohim* bedoel. Dit geld ook die vrugte van die boom van lewe. Ook hiervan mag die mens eintlik nie eet nie, want sy vrugte is bedoel om *Jahweh Elohim* vir ewig te voed en aan

die lewe te hou. Gode is immers nie net wys nie, maar is ook veronderstel om vir ewig te lewe. Dis die rede waarom Adam en Eva uiteindelik uit die godetuin verban moes word. Die hoofkarakter het gevrees dat hulle ook van hierdie boom sal eet en dan *volwaardige gode* word (Gen. 3:23).

Teoloë verwys dikwels daarna dat die tuinverhaal baie antropomorfismes bevat wanneer daar oor *Jahweh Elohim* geskryf word, want Hy loop in die tuin rond en gesels met die mense. Hy maak klere en trek die mense dit aan. Hier is nie sprake van antropomorfismes nie – dis hoe dáárdie mense oor hulle gode gedink het. Gode was soos mense – hul woonplek was net in die hemel. Hulle het honger geword, geëet, geslaap, asem gehaal, ensovoorts (Stravakopoulou, 2021:7-25). Albei bome se vrugte was dus uitsluitlik vir *Jahweh Elohim* bedoel. Ander ou Nabye Oosterse verhale vertel ook van hierdie soort bome (Keel & Schroer, 2008:62-64, 142-157).

Die mens was aanvanklik ’n eenling op soek na ’n maat, maar hy kon geen geskikte maat vind onder die diere en voëls wat God gemaak het nie (Gen 2:19-20). Omdat hy geen maat kon vind nie, besluit *Jahweh Elohim* om ’n soortgelyke wese te maak. Dié keer skep Hy uit die man se ribbebeen ’n vrou (Gen. 2:22-23). Wanneer die man uit sy diepe slaap wakker word en die vrou vind, is hy kinderlik gelukkig en roep hy uit: “Nou is dit iemand soos ek! Sy sal *išša* (vrou) heet, want sy is uit *iš* (man) geneem.” Ons kry hier met ’n Hebreeuse woordspeling te doen wat moeilik in vertaling weergegee kan word. Met hierdie woordspeling lewer die verteller (by monde van die man) kommentaar: die vrou is slegs vanweë ’n klein agtervoegsel anders as die man.

Die eerste bedryf van die drama sluit af met die woorde dat die man en vrou hulle nie vir mekaar (en vir God) geskaam het nie, hoewel albei poedelnaak was (Gen. 2:25). Hierdie stukkie vertellerskommentaar is belangrik indien toehoorders/lesers die volgende bedryf goed wil verstaan.

Aan die begin van die tweede bedryf (Gen 3:1-24) besef die toeskouer/leser skielik dat daar ’n ander karakter ook in die tuin teenwoordig is, naamlik die slang. Hy is nie die duiwel nie, maar een van die vernuftigste diere in die tuin (Zevit, 2013:166). Hy vra die vrou uit na die verbod om van die vrugte van die boom van kennis te eet. Die vrou lig die slang in dat hulle sal sterf indien hulle daarvan eet (Gen. 3:3). Met goeie oorredingsvermoë slaag die slang daarin om die vrou te oorreed om daarvan te eet. Sy eet en gee ook vir haar man daarvan om te eet. “Given fruit, Adam ate. Like an infant being spoonfed, asking no questions, he opened his mouth, chomped, chewed, and swallowed” (Zevit, 2013:171). Skielik gaan hulle oë oop en besef hulle dat hulle poedelnaak is; gevolglik gaan kruip hulle vir *Jahweh Elohim* weg, want Hý is immers geklee. Wanneer Hy sy gereelde vroegaandwandering in die tuin onderneem, loop Hy nie die twee raak soos voorheen nie (Gen. 3:8), maar ná ’n kort soektog vind Hy hulle in vyeblare geklee. Hy vra onmiddellik wat aan die gang is en hulle verduidelik wat gebeur het. *Jahweh Elohim* hou dan ’n verhoor, want die karakters beskuldig mekaar. Die man wys vinger na die vrou, en die vrou na die slang – tipies menslike gedrag. Al drie die karakters wat by die insident betrokke was, word skuldig bevind en elkeen ontvang ’n gepaste straf. Dade het immers gevolge – ’n belangrike tema in die J-verhaal wat duidelik wysheidsinvloede openbaar (Coote & Ord, 1989:60-64).

Jahweh Elohim begin sy uitspraak met die slang. Omdat hy die vrou voor ’n keuse gestel en haar oortuig het om van die verbode boom se vrugte te eet, sal hy voortaan op sy maag seil en met stof as voedsel oor die weg moet kom. Voorts sal mense hom wil doodmaak (Gen. 3:14-15). Dan kom die vrou aan die beurt. Die straf wat haar opgelê word, is pynlike geboortes en onderdanigheid aan die man. Sy is nie meer sy gelyke nie, maar hy sal oor haar heers (Gen.

3:16). Laastens kom die man aan die beurt. Omdat hy na sy vrou geluister het, sal hy in die vervolgd harde arbeid moet verrig om 'n bestaan te kan maak. Die aarde sal hom nie geneë wees nie (Gen. 3:17-19). Eers hierna ontvang die vrou die naam “Eva”, wat 'n sinspeling op die Hebreeuse woord *hayya* is, wat “lewe” beteken. Sy word die moeder van alle mense wat nog gaan leef. Hierna maak *Jahweh Elohim* vir die twee klere van dierevelle. Hy is 'n bedrewe kleremaker en het 'n aantal gebreide velle gereed (Gen. 3:21). Die twee word dan uit die tuin verban en gerubs (mitologiese figure) word aangestel om te waak sodat die twee nie toegang tot die boom van lewe verkry nie (Gen. 3:23-24).

Die hoofkarakter in hierdie verhaal toon ander karaktertrekke as die een in Genesis 1:1-2:4a. *Jahweh Elohim* is meer menslik en aards en nie so verhewe soos die godkarakter van Genesis 1 nie. Alhoewel Hy aan die begin gesê het dat die mens onmiddellik sal sterf indien hy van die boom van kennis eet, gebeur dit nie (Zevit, 2013:170). Die verbod om van die boom van kennis te eet, was bloot 'n afskrikmiddel. Die mens sal wel eendag sterf, omdat hy van aardstof gemaak is (Gen 2:7). Sodra mense die lewensasem uitgeblaas het, verval hul liggame tot stof.

Binne die Christelike geloof word hierdie verhaal geles asof dit handel oor hoe sonde, pyn, lyding en dood in die perfekte skepping ingekom het, en hoe die “sonde-virus” die ganse mensdom van Adam en Eva tot nou, besmet (Day, 2015b:44). Hierdie verhaal is die basisverhaal van die Christelike erfsonde- en sondeleer. Augustinus (354-430) se interpretasie daarvan word steeds as gesaghebbend geag. In die woorde van die dogmatikus, Jaap Durand (1978:52): “Wat die gedagte van die erfsonde as sodanig betref, bly Augustinus egter in hoofsaak die maatgewende teoloog.” Navorsing het egter bo alle twyfel uitgewys dat Augustinus Paulus se sienings in Romeine 5 as uitgangspunt gebruik het vir sy oortuigings oor hoe die Genesis-verhaal geles moet word (Pagels, 1989:98-126; Spangenberg, 2007:259-279; Fredriksen, 2012:112-134). Paulus is egter deur tydgenootlike Joodse sieninge beïnvloed. In die Christelike tradisie word mense gou tot ketters verklaar indien hulle Genesis 2–3 anders interpreteer, want 'n ander interpretasie bring die ganse Christelike verlossingsboodskap in gedrang. As daar nie 'n sondeval was nie, maak Jesus se kruisdood, sy opstanding en hemelvaart, asook sy wederkoms en die nuwe hemel en aarde immers géén sin nie (Spangenberg, 2013). Dit is dus nie vreemd nie dat die skrywers van die *TGW*-artikels die Christelike geloofswaarhede teen kritiek probeer verskans deur tussen geloofswaarhede en teologiese interpretasies te onderskei (Dreyer, Van der Walt & Denton, 2023:201):

Teologiese interpretasies en geloofswaarhede is nie sonder meer sinoniem nie en mag (...) nie met mekaar verwar word nie, omdat die tweede gebod stel dat mense verstandelik geen beeld anders as dít wat aan ons geopenbaar is van God mag vorm nie (Bybel, 2020; Eks 20:4). Teologiese interpretasies kan daarom verander oor tyd, maar geloofswaarhede nie.

Hierdie onderskeid is nie logies nie, want alle geloofswaarhede berus op interpretasies van Bybeltekste. Die erfsonde is definitief 'n geloofswaarheid wat op Augustinus se interpretasie van Genesis 1–3 berus. Die Protestantse hervormers het hierdie interpretasie voortgesit en dit het onder andere in die Gereformeerde belydenisskrifte neerslag gevind. Die erfsondeleer word steeds in gereformeerde kerke as 'n ewige waarheid voorgehou, ten spyte van deeglike Bybelwetenskaplike navorsing wat dit as 'n foutiewe vertolking van die verhaal uitgewys het (Pagels, 1989:127-150; Barr, 1992:74-93; Spangenberg, 2009a:221-242; Fredriksen, 2012:93-134).

Die bostaande bespreking van Genesis 1, sowel as Genesis 2–3, behoort dit duidelik te maak dat daar géén belemmering behoort te bestaan om ál die Christelike geloofswaarhede aan kritiek en rasonale argumente te onderwerp nie.

Wat deel die tuinverhaal ons oor die man en vrou mee? Dat hulle as’t ware uit hul kinderskoene gepluk is en nou volwassenes is. “On the day of their eating, their eyes opened themselves (Gen. 3:5, 7). They achieved a new type of consciousness – discerning self-consciousness” (Zevit, 2013:170). Die slang het die vrou en man gehelp om nie meer naïewe kinders te wees nie, maar volwassenes met kennis en selfinsig. Die filosoof Louise Antony wy een van haar opstelle aan die tuinverhaal. Haar gevolgtrekking som nie net haar eie interpretasie van die verhaal goed op nie, maar is in ooreenstemming met verskeie Bybelwetenskaplikes se interpretasie van hierdie verhaal (Antony, 2007:58):

On this reading, Adam and Eve did not “fall from grace,” they ascended into moral responsibility. This is how I choose to read the story, and how I conceive our struggle as a species – to claim our rationality, to confront the harsh realities that constrain us, and to acknowledge our own responsibility, in spite of the cost – therein to make ourselves “as gods.”

Die tuinverhaal kan nog in die 21ste eeu relevant wees, maar sy relevansie lê nie daarin dat ons as die nageslag van Adam en Eva gereken word, en derhalwe in sonde ontvang en gebore word (soos die Christelike godsdiens ons wys wil maak) nie. Dit lê ook nie daarin dat dit die menslike evolusionêre geskiedenis in embrionale vorm bevat (soos die skrywers van die *TGW*-artikels betoog) nie. Dit lê wel daarin dat dit lesers waarsku teen die onverantwoordelike gebruik van hulle verworwe kennis “buite die godetuin”. (Hoor ek iemand “Oppenheimer” – die vader van die VSA-kernbom – fluister?)

5. Gevolgtrekking

Op grond van die voorafgaande kritiese ontleding van die vier *TGW*-artikels behoort dit duidelik te wees dat die skrywers van die artikels hul eie waarheid uitgedink het (Beukman, 2020). Hulle lees nie net die Bybeltekste *onhistories en konteksloos* nie, maar negeer ook die omwenteling op die terrein van die Bybelwetenskappe teen die einde van die 19de en die begin van die 20ste eeu. Dáárdie omwenteling het navorsers se oë geopen vir die feit dat die Bybelse geskryfte deur antieke mense geskryf is en dáárdie mense se kennis en insigte weerspieël. Die Bybel weerspieël ook húl verstaan van die God wat hulle aanbid en vereer het. Navorsing op die terrein van die Bybelwetenskappe het voorts uitgewys dat daar nie net één perspektief op dáárdie God in die Bybel voorkom nie, maar ’n hele aantal. In die woorde van Cupitt (2001:1): “We no longer hear One Voice in the Bible: we hear only a crowd of different human voices.” Hierdie oortuiging lewer groot probleme op vir sistematiese teoloë wat argumenteer dat die Bybel uit één mond oor die Christelike God praat.

Die skrywers van die artikels begaan ’n verdere fout deur die Bybel en die Christelike geloof aan mekaar gelyk te stel. Die Bybel is wel die brondokument van die Christelike geloof, maar dit is nie die Christelike geloof self nie. Die Christelike geloof is op interpretasies van die Bybel gebaseer. Aangesien daardie interpretasies krities ondersoek en rasoneel beoordeel kan word, bring dit die Christelike geloofswaarhede in gedrang (Carroll, 1991:7-61). Kennedy (2006:252-260) se gevolgtrekking is daarom geldig wanneer hy tot die gevolgtrekking kom dat die Augustiniaanse paradigma van die Christelike godsdiens en teologie uitgedien is, vanweë die natuurwetenskaplike sowel as die Bybelwetenskaplike navorsing. Die skrywers

van die *TGW*-artikels dra duidelik kennis hiervan. Dit is klaarblyklik die rede waarom hulle hierdie artikels geskryf het. Hulle probeer die Christelike geloof teen die aanslag van die wetenskap verdedig. Wat in die artikels na vore kom, is *Christelike apologetiek*, maar 'n baie naïewe poging daartoe. Die Bybel en die Christelike geloof word só geïnterpreteer asof dit met die jongste natuurwetenskaplike navorsing ooreenstem. Om daarin te slaag, word die Christelike leerstellings as verhewe bo kritiek gestel: Dis wat Christene glo en geen navorsers mag dit betwyfel nie. Doen navorsers dit, oortree hulle klaarblyklik die tweede gebod van die Tien Gebooi. Die logika van dié redenasie is vreemd en kan beslis bevraagteken word. Hierdie soort argument is binne navorsingskringe onaanvaarbaar. Alle produkte van die menslike gees behoort aan kritiek onderworpe te wees – ook godsdienste en hul leerstellings. Godsdienste (en dit sluit die Christelike godsdiens in) het in die tyd ontstaan en het oor tyd heen geëvolueer (Spangenberg, 2009b:119-143). Die waarhede van hierdie godsdienste het nie suiwer en onmiddeld uit die hemel na die aarde neergedaal nie.

Hierdie kritiese ontleding van die vier *TGW*-artikels sal vir seker in sommige kringe as 'n produk van 'n “liberale uitgangspunt” gebrandmerk word, in welke geval daar van Grabbe se stelling (1987:146) kennis geneem kan word:

There is no such thing as “liberal” scholarship versus “conservative” scholarship. Scholarship by its very nature is always liberal, and all scholars by *definition* are critics. That is, scholarship is a method of inquiring which implies being neither bound to dogma nor afraid to challenge the status quo. To be a scholar is to make judgements, to weigh evidence, to be a judge – a *critic*. [Beklemtone in die oorspronklike.]

Grotzinger, Jordan, Press en Sievers wys daarop dat daar oor die jare 'n etiese kode onder navorsers ontstaan het wat hulle soos volg beskryf (2007:3): “They must not falsify data, use the work of others without recognizing them, or be otherwise deceitful in their work.” Hulle verwys voorts na Bruce Alberts ('n vorige president van die Amerikaanse “National Academy of Sciences”) se samevatting van hierdie kode met die woorde: “honesty, generosity, a respect for evidence, openness to all ideas and opinions.”

Uit die voorafgaande argumente behoort dit duidelik te wees dat die skrywers van die vier *TGW*-artikels hulle oënskynlik nie aan hierdie etiese kode vir navorsing gesteur het nie. Dit geld spesifiek hulle negering van resente navorsing in die Bybelwetenskappe. Hulle toon duidelik géén respek vir ernstige navorsing en logiese argumentvoering deur ander navorsers nie. Hulle lees die Bybeltekste aan die hand van 'n verouderde Bybelwetenskaplike paradigma en probeer sodoende om lesers te oortuig dat die gereformeerde geloofsoortuigings nie deur die nuwere wetenskaplike insigte weerspreek word nie. Hulle is duidelik nie oop vir oortuiging, of bereid om ander insigte en opinies te oorweeg nie. Grondige navorsing het bewys dat die Bybel en die Christelike geloof nie noodwendig in harmonie met die moderne natuurwetenskaplike teorieë is nie – daarmee moet teoloë en gelowiges vrede maak en nie die Bybel laat buikspreek nie.

BIBLIOGRAFIE

- Antony, LM. 2007. For the Love of Reason. In Antony, LM. (ed.). *Philosophers without Gods: Meditations on Atheism and the Secular Life*. Oxford: Oxford University Press, pp. 41-58.
- Ayala, FJ. 2006. *Darwin and Intelligent Design*. Minneapolis: Fortress Press.
- Bandstra, BL. 1995. *Reading the Old Testament: An Introduction to the Hebrew Bible*. New York: Wadsworth Publishing Company.
- Barr, J. 1973. *The Bible in the Modern World*. London: SCM Press.

- Barr, J. 1992. *The Garden of Eden and the Hope of Immortality*. London: SCM Press.
- Beukman, B. 2020. Dink jou eie waarheid uit. *Beeld*, Woensdag 23 Desember 2020.
- Carroll, RP. 1991. *Wolf in the Sheepfold: The Bible as a Problem for Christianity*. London: SPCK.
- Coats, GW. 1985. Genres: Why should they be important for exegesis? In Coats, GW. (ed.). *Saga, Legend, Fable, Tale, Novella*. Sheffield: JSOT Press, pp. 7-15.
- Coote, RB & Ord, DR. 1989. *The Bible's First History: From Eden to the court of David with the Yahwist*. Philadelphia: Fortress Press.
- Cupitt, D. 2001. *Reforming Christianity*. Santa Rosa: Polebridge.
- Cowen, R. 2013. *History of Life*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Day, J. 2015a. The Meaning and Background of the Priestly Creation Story (Genesis 1:1-2:4a). In Day, J. (ed.). *From Creation to Babel: Studies in Genesis 1-11*. London: Bloomsbury T&T Clark, pp. 1-23.
- Day, J. 2015b. The Problems in the Interpretation of the Story of the Garden of Eden. In Day, J. (ed.). *From Creation to Babel: Studies in Genesis 1-11*. London: Bloomsbury T&T Clark, pp. 24-50.
- Deist, FE. 1976. *Mosaïek van Moses: Pentateug-navorsing sedert die Reformasie*. Kaapstad: Tafelberg.
- Deist, FE. 1981. *Die God van Jona*. Kaapstad: Tafelberg.
- Deist, FE. 1988. "God met ons?" Psalm 46. In De Villiers, PGR (red.). *Hoe lees 'n mens die Bybel?* Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika, pp. 31-51.
- Deist, FE & Burden, JJ. 1980. *'n ABC van Bybeluitleg*. Pretoria: JL. van Schaik.
- Dever, WG. 2001. *What Did the Biblical Writers Know and When Did They Know It? What archaeology can tell us about the reality of ancient Israel*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Dever, WG. 2012. *The Lives of Ordinary People in Ancient Israel: Where Archaeology and the Bible intersect*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Die Bybel in Afrikaans: Nuwe Vertaling*. 1983. Kaapstad: Die Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
- Die Bybel 2020-vertaling*. 2020. Tygervallei: Die Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
- Die Heilige Skrifft nach der deutschen Übersetzung D. Martin Luthers*. 1966. Wien: Britische und Ausländische Bibelgesellschaft.
- Dingemans, GDJ. 2000. *De stem van de Roepende: Pneumatologie*. Kampen: Kok.
- Dreyer, J & Van der Walt, K. 2023a. Die ontstaan van lewe: "In die begin was die Woord daar." *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 63(2):211-228.
- Dreyer, J & Van der Walt, K. 2023b. Die oorsprong van die mens: "Laat Ons mense maak." *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 63(2):229-245.
- Dreyer, J & Van der Walt, K. 2023c. Boosheid van die mens: "Tot stof sal jy terugkeer." *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 63(2):246-261.
- Dreyer, J, Van der Walt, K & Denton, R. 2023. Die oorsprong van alles: "Dit was aand en dit was oggend." *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 63(2):192-210.
- Durand, JF. 1978. *Die Sonde. Wegwysers in die Dogmatiek*. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- Eloff, JN. 1975. *Die Dilemma van die Moderne Christenbioloog*. Bloemfontein: Universiteit van die Oranje-Vrystaat. (Intreerede gelewer op 6 Mei 1975.)
- Fine, L. 2012. William Harvey: Experimental physician who discovered the circulation of blood. In Robinson, A. (ed.). *The Scientists: An Epic of Discovery*. London: Thames & Hudson, pp. 248-251.
- Fokkelman, JP. 1999. *Reading Biblical Narrative: A Practical Guide*. Leiden: Deo Publishing.
- Fredriksen, P. 2012. *Sin: The Early History of an Idea*. Princeton: Princeton University Press.
- Friedman, RE. 2003. *The Bible with Sources Revealed*. New York: HarperSanFrancisco.
- Grabbe, LL. 1987. Fundamentalism and Scholarship: The Case of Daniel. In Thompson, BP. (ed.). *Scripture: Meaning and Method: Essays presented to Anthony Tyrrell Hanson for his seventieth birthday*. Hull: Hull University Press, pp. 133-152.
- Grotzinger, J, Jordan, TH, Press, F, & Siever, R. 2007. *Understanding Earth*. New York: WH. Freeman and Company.
- Harris, SL. 2007. *Understanding the Bible*. New York: McGraw-Hill.
- Hoffmann, RJ. 1993. Afterword. In Smith, M & Hoffmann, RJ. (ed.). *What the Bible Really Says*. San Francisco: HarperCollins, pp. 239-243.
- Houtman, C. 1980. *Inleiding in de Pentateuch*. Kampen: J.H. Kok.

- Keel, O & Schroer, S. 2008. *Biblishe Theologien im Kontext altorientalischer Religionen*. Fribourg: Academic Press.
- Kennedy, P. 2006. *A Modern Introduction to Theology: New Questions for Old Beliefs*. London: IB Tauris.
- Kuhn, TS. 1970. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Law, DR. 2012. *The Historical-Critical Method: A Guide for the Perplexed*. London: T&T Clark International.
- Marshall, H. 1993. Faith and scholarship. *Themelios*, 19(1):35.
- Mayr, E. 2000. Darwin's Influence on Modern Thought. *Scientific American*, July 2000:79-83.
- Noll, MA. 1991. *Between Faith and Criticism: Evangelicals, Scholarship, and the Bible*. Leicester: Apollos.
- Oosterhoff, BJ. 1968. Schriftkritiek en Schriftgezag in de 19e en 20e eeuw (O.T.). In Berkhouwer, GC & Van der Woude, AS. (red.). *De Bijbel in het Geding: Een bundel beschouwingen over Schriftkritiek en Schriftgezag*. Nijkerk: GF. Callenbach, pp. 38-51.
- Pagels, E. 1989. *Adam, Eve, and the Serpent: Sex and Politics in Early Christianity*. New York: Vintage Books.
- Pattison, G. 1998. *The End of Theology — And the Task of Thinking about God*. London: SCM Press.
- Sæbø, M. 1995. Some problems of writing a research history of Old Testament studies in the latter part of the nineteenth century with special regard to the life and work of William Robertson Smith. In Johnstone, W. (ed.). *William Robertson Smith: Essays in reassessment*. Sheffield: Sheffield Academic Press, pp. 243-251.
- Sarkar, S. 2007. *Doubling Darwin? Creationists Designs on Evolution*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Scholder, K. 1990. *The Birth of Modern Critical Theology: Origins and Problems of Biblical Criticism in the Seventeenth Century*. London: SCM Press.
- Shedinger, RF. 2000. Kuhnian paradigms in Biblical scholarship: Is biblical studies a science? *Journal of Biblical Literature*, 119:453-471.
- Sizoo, A. 1956. *Johannes Calvijn's Institutie: of, Onderwijzing in de Christelijke Geloof*. (Drie volumes.) Delft: Meinema.
- Spangenberg, IJJ. 1993. Galileo Galilei en die boek Prediker: 'n les uit die kerkgeskiedenis. *Theologia Evangelica (SA)*, 26(2):121-131.
- Spangenberg, IJJ. 1994. Paradigmaveranderinge in die Bybelwetenskappe: 'n Bydrae tot die gesprek tussen die Bybelwetenskappe en Sistematieuse Teologie. *Religion & Theology*, 1(2):144-184.
- Spangenberg, IJJ. 2002. Hoe dink vandag se mense oor die Bybel? *Verbum et Ecclesia*, 23(2):183-195.
- Spangenberg, IJJ. 2007. Can a major religion change? Reading Genesis 1–3 in the Twenty-First Century. *Verbum et Ecclesia*, 28:259-279.
- Spangenberg, IJJ. 2009a. The doctrines of original sin and the virgin birth: divine revelation or human construct? *Verbum et Ecclesia*, 30:221-242.
- Spangenberg, IJJ. 2009b. Yahwism, Judaism and Christianity: Religions do evolve. In Du Toit, CW. (ed.). *The Evolutionary Roots of Religion: Cultivate, mutate or eliminate?* Pretoria: Unisa Press, pp. 119-143.
- Spangenberg, IJJ. 2013. Die tradisionele Christelike godsdiens en teologie in die greep van 'n verouderde paradigma: diagnose en prognose. *LitNet Akademies (Godsdienswetenskappe)*. <http://www.litnet.co.za/Article/die-tradisionele-christelike-godsdiens-en-teologie-in-die-greep-van-n-verouderde-paradigma> (20 Julie 2023.)
- Stewart-Williams, S. 2010. *Darwin, God and the Meaning of Life: How Evolutionary Theory Undermines Everything you Thought you Knew*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stravakopoulou, F. 2021. *God: An Anatomy*. London: Picador.
- Van As, J, Du Preez, J, Brown, L & Smit, N. 2012. *The Story of Life and the Environment: An African Perspective*. Cape Town: Struik Nature.
- Van Asselt, WJ. 2010. Adam and Eve as Latecomers: The Pre-Adamite Speculations of Isaac La Peyrère (1596–1676). In Becking, B & Hennecke, S. (ed.). *Out of Paradise: Eve and Adam and their Interpreters*. Sheffield: Sheffield Phoenix Press, pp. 90-107.
- Van Deventer, HJM. 2005. Pardon my paradigm: On the paradigmatic nature of methods and paradigm changes in biblical studies. *Old Testament Essays*, 18(3): 847-862.

- Van Dyk, PJ. 2001. *A Brief History of Creation*. Pretoria: Unisa Press.
- Vaughn, L. 2005. *The Power of Critical Thinking: Effective Reasoning About Ordinary and Extraordinary Claims*. Oxford: Oxford University Press.
- Walton, JH. 2011. *Genesis 1 as Ancient Cosmology*. Winona Lake: Eisenbrauns.
- Weinert, F. 2009. *Copernicus, Darwin and Freud: Revolutions in the History and Philosophy of Science*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Wiles, M. 1999. *Reason to Believe*. London: SCM Press.
- York, A. 1996. The Maturation Theme in the Adam and Eve Story. In Coleson, J & Matthews, V. (ed.). *Go To the Land I Will Show You: Studies in Honor of Dwight W. Young*. Winona Lake: Eisenbrauns, pp. 393-410.
- Zevit, Z. 2013. *What Really Happened in the Garden of Eden?* New Haven: Yale University Press.